

Методика TEFL

Анна Воробець
(Чернівці)

ПОНЯТТЯ «ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У СУЧАСНІЙ МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті досліджується процес, умови та етапи набуття лексичної компетентності учнями у процесі вивчення іноземних мов. Однією з основних умов лексичної компетентності є робота учнів з автентичними матеріалами. Розглянуто критерії використання автентичних аудіо- та відеоматеріалів, що позитивно впливатимуть на процес засвоєння учнями граматичних та лексичних елементів іноземної мови.

Ключові слова: компетентність, компетенція, лексична компетенція, автентичний матеріал, вправи.

Понятие «лексическая компетентность» в современной методике обучения иностранным языкам

В статье исследуется процесс, условия и этапы приобретения лексической компетентности учениками в процессе изучения иностранных языков. Одним из основных условий лексической компетентности является работа учеников с аутентичными материалами. Рассмотрены критерии использования аутентичных аудио- и видеоматериалов, которые будут положительно влиять на процесс усвоения учащимися грамматических и лексических элементов иностранного языка.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, лексическая компетенция, аутентичный материал, упражнения.

The concept of “lexical competence” in modern methodology of teaching foreign languages

The article examines the process, conditions and stages of acquisition of lexical competence by students in the process of learning foreign languages. One of the basic conditions of lexical competence is the work of students with authentic materials. The criteria of using

authentic audio- and videomaterials, that will positively influence the process of learning grammatical and lexical elements of a foreign language by students, are investigated.

The purpose of this article is the search and approbation of the most effective methods and means of learning English using authentic English videomaterials that will contribute to the successful development of lexical competence in students. The topicality of the research lies in the fact that the main task for students in the process of learning a foreign language is the acquisition of lexical competence, which is a component of communicative competence. The object is the lexical competence and the subject of the study is the process of the acquisition of lexical competence with the help of the authentic materials.

The problem concerning the Ukrainian system of education is that the students possess a number of competences (theoretical knowledge), but are not able to apply them into practice (in the context of our study, students are not able to freely operate foreign language units and use them in real-life situations). The work of students with properly selected authentic materials (according to the students' age, level of knowledge, interests, topic and objectives of a lesson) facilitates students' acquisition of lexical competence and stimulates them to motivational activity.

Keywords: *competence, competence, lexical competence, authentic material, exercises.*

Постановка проблеми. У вересні 2017 року в Україні був прийнятий новий закон «Про освіту», який містить положення про важливість розвитку основних ключових компетентностей учнів [7]. Необхідність суттєвих змін в освітньому просторі України є очевидною, адже у ХХІ столітті успішний та конкурентноспроможний фахівець повинен володіти цілою низкою компетенцій від комунікативних до інформаційно-цифрових. На жаль, традиційна школа з її насиченістю теоретичним матеріалом і відсутністю практичного застосування цих знань і навичок перестала відповідати вимогам сьогодення і потреба докорінного реформування змісту освіти стала очевидною. Формула Нової Української школи (НУШ) складається з багатьох ключових компонентів, одним з яких є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних у професійному та

соціальному середовищі [6]. Тому основне завдання вчителя полягає у пошуку найефективніших методів та засобів набуття лексичної компетентності (зокрема, за допомогою роботи з автентичними матеріалами).

Мета статті полягає у пошуку та апробації найефективніших методів та засобів вивчення англійської мови за допомогою англомовних автентичних відеоматеріалів, які сприятимуть успішному розвитку лексичної компетентності в учнів середніх класів.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що основне завдання, яке ставиться перед учнями у процесі вивчення іноземної мови - це набуття лексичної компетентності, що є складовою комунікативною компетентності. Проблема нашої освіти полягає у тому, що учні володіють рядом компетенцій (теоретичними знаннями), проте не здатні використати їх на практиці (у контексті нашого дослідження, учні не здатні вільно оперувати іншомовними лексичними одиницями та використовувати їх у реальному контексті). Робота учнів з правильно підібраними автентичними матеріалами полегшує процес набуття учнями лексичної компетентності та стимулює їх до мотиваційної діяльності. Об'єктом дослідження є поняття лексичної компетентності. Предмет дослідження – процес набуття лексичної компетентності за допомогою використання автентичних матеріалів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах активних змін, удосконалень та реформування системи освіти важливу роль у концепції НУШ (Нової Української Школи) відіграє компетентнісний підхід та його удосконалене застосування, зокрема на уроках іноземної мови [6].

Існує декілька тлумачень та підходів до поняття «компетентнісний підхід». За В. Серіковим [2, с.7] , в компетентнісному підході відображено зміст освіти, що передбачає не лише отримання теоретичних знань з певного предмету, а й можливість використовувати набуті знання, вміння та навички у повсякденному та професійному житті. На думку В.Химинець [13], компетентнісний підхід має на меті не накопичення знань, умінь та навичок, а розвиток в учнів здатності практично діяти,

використовуючи ці знання. З вище наведених тлумачень можна сформулювати таке визначення поняття компетентнісного підходу: це- спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результату, яким є набуття:

- компетентностей: комунікативної, міжпредметної, естетичної, соціальної, підприємницької, інформаційно-комунікативної, предметної, загальнокультурної, здоров'язбережувальної;
- компетенцій: громадянської, загальнокультурної, соціальної, здоров'язбережувальної, інформаційно-комунікативної, предметної [6].

Дуже часто терміни «компетенція» та «компетентність» ототожнюються, проте це різні поняття. Англійський лінгвіст Дж.Равен використовує у своїх працях ці терміни синонімічно, проте більшість вчених все-таки чітко розмежовують ці поняття (А.В. Хуторський, В.В. Краєвський). [4,с.32]. Основною причиною таких розбіжностей у думках науковців є відповідність цих двох понять одному англійському еквіваленту – *competency/competence*.

Відповідно до Державного стандарту України, компетенція розглядається, як інтегрований результат опанування учнем змістом освіти, який реалізується у здатності учня використовувати засвоєнні знання у конкретних життєвих ситуаціях. Компетентність – інтегрована здатність учня, яка складається зі знань, досвіду, цінностей та навичок, які реалізуються на практиці [6]. Якщо учень володіє компетентністю, він здатен вирішувати професійні задачі за допомогою теоретичних знань. На перший погляд, ці поняття є дійсно схожими, проте слід зазначити, що компетенція стосується певної сфери професійної або навчальної діяльності людини. Натомість поняття компетентності стосується людини та передбачає поведінку, яка є запорукою успішної реалізації певної діяльності. [4, С.30-33] Тобто, компетентність – це здатність учня вирішувати певні навчальні завдання; володіння компетенцією, що виявляється у поєднанні знань, умінь та навичок, які є запорукою успішного вирішення завдань та проблем у реальному житті; компетенція – норми та стандарти поведінки, за допомогою яких ця здатність забезпечується; задана вимога щодо знань і вмінь у певній діяльності.

В сучасному освітньому середовищі актуальною є проблема набуття комунікативної компетентності (особливо у процесі вивчення іноземної мови), яка означає здатність використовувати усі мовні засоби під час живого спілкування у реальному житті. Основною складовою комунікативної компетентності є лексична компетентність. Лексична компетентність включає не лише вивчення слів з іноземної мови, а передусім їх доречне та грамотне застосування на практиці. Важливість набуття учнем лексичної компетентності зумовлена тим, що мовленнєві лексичні навички є основними компонентами усіх видів мовної діяльності, отож вчителю необхідно формувати і розвивати лексичні навички 4 аспектів іноземної мови: говоріння, читання, слухання та письма [12].

Лексична компетентність включає в себе здатність учня до:

- мотиваційної діяльності (бажання вчити лексику, інтерес у процесі виконання лексичних завдань, усвідомлення необхідності опанувати вокабуляр);
- когнітивної діяльності (засвоєння нових слів, аналіз багатозначності слів, пошук синонімів та антонімів, вживання нової лексики у мовленні);
- рефлексивно-поведінкової діяльності (самостійний аналіз та знаходження помилок у своєму тексті чи у тексті однокласників, критичний аналіз власного мовлення та мовлення інших учнів);
- практичної діяльності (запам'ятовування слів, робота над синонімами та антонімами, розвиток мовлення) [3].

Тільки при умові наявності в учня цих чотирьох видів діяльності, вчитель може сформувати лексичну компетентність своїх вихованців.

Розрізняють кілька етапів формування лексичної компетентності:

I етап – формування навичок розпізнавання лексичних значень слів у мовленні, ознайомлення з комунікативною поведінкою, яка є характерною для носіїв мови у певній комунікативній ситуації;

II етап – формування навичок використання слів, що вивчаються у мовленні. На цьому етапі вчитель пропонує учням вправи на тренування вивченої лексики для закріплення та використання вокабуляру у певній комунікативній ситуації;

III етап – збагачення лінгвістичного досвіду учня, набуття знань про лексичну структуру мови. Вчитель пропонує учням завдання на встановлення значення слів, пошук антонімів та синонімів, аналіз форми та структури лексичних одиниць. На цьому етапі формується та розвивається філологічний світогляд учнів;

IV етап – розвиток вмінь вживання лексичних одиниць. На цьому етапі учень виконує практичні дії зі словом і вживає його разом з іншим іншомовним вокабуляром у мовленні відповідно до комунікативної ситуації [14, с.19-20].

Широко розповсюдженою є думка про те, що лексична компетенція складається з декількох елементів, засвоєння і вільне використання яких і дає можливість учням набуття лексичної компетентності, а саме з граматичних (займенники, прийменники, допоміжні слова, сполучник, частки) та лексичних елементів (сталі вирази – ідіоми, кліше, фразові дієслова; ізольовані слова – іменники, дієслова, прикметники, прислівники). Умовою набуття лексичної компетентності є засвоєння та доречне використання лексичних та граматичних одиниць у повсякденному житті.

Лексична компетентність включає в себе:

- знання мови на трьох рівнях: фонологічному, семантичному (лексичному і граматичному) та структурно- синтаксичному. Під фонологічним рівнем мається на увазі розпізнавання на диференціація фонем; під семантичним – знання, розрізнення та оперування лексичними та граматичними елементами іноземної мови; під структурно-синтаксичним – вміння правильно побудувати фразу або речення відповідно до правил і норм іноземної мови [8];
- вміння перефразувати висловлювання або речення;
- правильність та насиченість мовлення;
- розрізнення синонімів та омонімів;
- здатність утворювати нові форми мови [9].

Очікуваний результат володіння англійською мовою учнями загальноосвітніх навчальних закладів – А2, а учнями спеціалізованих навчальних закладів (гімназій, ліцеїв) – В1.

Після набуття неповної середньої освіти очікувані результати для учня з рівнем володіння англійської мови А2 є наступними:

- учень виконує та реагує на основні мовленнєві функції, такі

як запит, вираження власної думки за допомогою простих лексичних та граматичних одиниць англійської мови, надання та обмін інформацією, ведення діалогу;

- учень спілкується просто, але ефективно; його мовлення є зв'язним та легким для розуміння; учень вдало інтегрує у власне мовлення норми та правила мови;
- учень володіє базовим словниковим запасом, який використовує у повсякденному житті, хоча зміст мовлення може страждати через хезитаційні паузи для пошуку слів [10].

Після набуття неповної середньої освіти очікувані результати для учня, який навчається у спеціалізованій школі із поглибленим вивченням англійської мови з рівнем володіння B1 є наступними:

- учень здатен вести дискусію, виражати та аргументувати свою думку з повсякденних та актуальних питань;
- учень пише зв'язні прості тексти на різноманітні теми, що входять до сфери інтересів;
- учень володіє вищим, ніж базовим, словниковим запасом та використовує лексичні та граматичні одиниці у письмі та усному мовленні відповідно до норм та правил використання цих одиниць у мові [10].

У процесі вивчення іноземної мови та набуття певним рівнем володіння іноземної мови недостатньо лише інтеракції між вчителем та учнем; важливу роль відіграють насамперед матеріали, які вчитель використовує на уроці. Підручники, аудіо, відео, презентації, наочність – всі ці матеріали мають бути ефективно застосовані на уроках англійської мови. Недостатньо обрати будь-який аудіо- чи відеоматеріал, важливо, щоб вчитель у процесі пошуку матеріалів на урок зважав на вік учнів, їх рівень іншомовної компетентності і компетенції, сферу інтересів, тощо. Найбільш ефективними матеріалами для набуття лексичної компетентності є автентичні матеріали, які стимулюють мотиваційну діяльність учнів, дають змогу проаналізувати використання певного лексичного чи граматичного елемента іноземної мови у реальному контексті.

Розглянемо спочатку визначення автентичності та автентичних матеріалів. Автентичний (з англ. «справжній, дійсний») – це той, який походить з першоджерела, який відповідає оригіналові

[1]. Проте поняття автентичності не є однозначним і саме це слугує причиною численних досліджень концепту «автентичний матеріал». Деякі дослідники (Т. Гужва, Т. Гусак) вважають, що не існує такого поняття як «автентичність» і трактують автентичність як умови та види усіх аспектів та видів діяльності на уроці; ці умови та види мають власні критерії, які і відрізняють автентичне від неавтентичного [5]. Проте більшість науковців притримується іншої думки. Наприклад, Т. Адамс вважає, що матеріал є автентичним, якщо його зміст (текст) залишається незмінним і створений носієм мови і для носіїв мови, а не для інших, хто вивчає цю мову. Вони можуть бути створені не для педагогічних цілей, а з метою донести певну інформацію до носія мови, повідомити його про щось [15]. Автентичні матеріали відображають використання мови у реальному, не «штучному» контексті.

Використання автентичних матеріалів на уроках іноземної мови має, на думку Дж. Річардса, такі переваги:

- дає змогу учням дізнатися більше про культурні особливості та менталітет народу, мова якого вивчається;
- підсилює інтерес учнів та вводить креативний підхід до вивчення мови (наприклад, дивлячись новини, ток-шоу або слухаючи пісні на мові оригіналу, учні вивчають мову);
- відповідає інтересам учнів (наприклад, вчитель може знайти автентичний матеріал про відомого співака – його біографія чи інтерв'ю на популярному серед молоді You-Tube каналі, а потім обговорити це інтерв'ю, дати учням змогу виразити свою думку щодо особистості співака);
- автентичні тексти демонструють використання мови у реальному контексті [16].

Отож, з вищенаведених тлумачень, ми даємо таке загальне визначення поняттю «автентичний матеріал»: це- тексти, аудіо- або відеоматеріали, які створені носіями мови та для носіїв мови і відображають використання граматичних та лексичних форм мови у реальному житті та мають на меті здобуття учнем лексичної та комунікативної компетентностей.

Одним з найефективніших методів набуття лексичної компетентності є перегляд граматичних та лексичних відеоматеріалів. Використання відео на уроках стимулює

мотиваційну діяльність учня, сприяє ефективності засвоєння матеріалу та покращує розумову діяльність [11].

Автентичні відеоматеріали можна використовувати як елементи будь – яких типів вправ. Виконання учнями вправ відіграє надзвичайно важливу роль у ознайомленні, засвоєнні, вивченні та повторенні лексики та граматики іноземної мови. За своїми критеріями вправи поділяються за:

- спрямованістю (вправи на прийом та видачу інформації, вправи на формування вмінь та навичок);
- характером (усні та письмові; тренувальні та контрольні; класні та домашні) [4].

В. Онищук пропонує таку класифікацію вправ за метою:

- підготовчі (виконуються перед подачею нового матеріалу);
- вступні (виконуються після ознайомлення з новим матеріалом);
- тренувальні (для закріплення матеріалу);
- завершальні (практичні або творчі завдання, контрольні роботи) [4].

Керуючись навчальною програмою для учнів середніх класів, ми пропонуємо такі вправи з використанням відеоматеріалів:

- підготовча усна тренувальна вправа на формування вмінь та навичок для учнів 5 класів: вчитель демонструє учням відео з діалогом на тему «At the clothes shop», після перегляду відео учні будують у парах ідентичні діалоги, використовуючи врази з відео);
- тренувальна письмова вправа на формування вмінь та навичок для учнів 6 класів : вчитель демонструє уривок з англомовної передачі про подорожі і після подальшого обговорення своїх подорожей, учні пишуть лист про свою останню мандрівку;
- завершальна письмова вправа на прийом та видачу інформацію для учнів 7 класів: перегляд автентичного відеоматеріалу про найпопулярніші серед туристів міста України та підготовка проектів про найулюбленіше місто України;
- вступна усна тренувальна вправа на формування вмінь та навичок для учнів 8 класів: перегляд відеоматеріалу про негативні наслідки соціальної мережі «Instagram» на життя

молоді з подальшою дискусією;

- тренувальна усна чи письмова вправа на формування вмінь та навичок для учнів 9 класів: перегляд відео про найпопулярніші течії серед молоді, виконання завдань на розуміння прослуханого з подальшим усним чи творчим письмовим завданням.

Отже, набуття лексичної компетентності є надзвичайно важливим у процесі навчання та вивчення іноземної мови. Лексична компетентність – це досить комплексне поняття, яке може реалізуватися лише за наявності 4 видів діяльності в учня: мотиваційної, когнітивної, рефлексивно-поведінкової та практичної та виконання 4 послідовних етапів від самостійної ідентифікації значень слів у мові до вживання цих слів у доречній ситуації. Лише за умови успішної реалізації цих етапів у діяльності учня, можна говорити про набуття компетентності. Використання автентичних відеоматеріалів на уроках іноземної мови допомагає реалізувати 4 типи діяльності учня, і, як наслідок, розвиває в учнів лексичну компетентність.

Список літератури

1. Академічний тлумачний словник української мови – Том 1, 1970 – ст. 10.
2. Болотов В.А. Компетентносная модель: от идеологии к образовательной парадигме/ В.А. Болотов, В.В. Сериков// Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 7-13.
3. Вашуленко М.С. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань учнів / М.С. Вашуленко // Початкова школа. – №1. – 2009. – С.16-17.
4. Вправи та їх класифікація [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://studfile.net/preview/5118416/page:8/>
5. Гусак Т. Методична автентичність при вивченні іноземних мов / Т. Гусак, Е. Гужва// Рідна школа. – 2007. – №2. – С. 38-40.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 20 вересня 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
7. Закон «Про освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу :

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
8. Мова як система. Основні та проміжні рівні. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7193/Lektsiia13>
 9. Мовна компетенція як складова професійної компетентності. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kumlk.kpi.ua/node/1600>
 10. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів України та опис ключових змін. 5-9 класи. – К. : Видавничий дім “Освіта”, 2017. – 112 с.
 11. Рейкіна О.І. Використання відеоматеріалів на уроках англійської мови. [Електронний ресурс] / О.Рейкіна – Режим доступу : <http://www.naurok.com.ua>
 12. Смоліна С. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. [Електронний ресурс] / С.Смоліна – Режим доступу : <http://irbis-nbuv.gov.ua>
 13. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійної розвитку вчителя. [Електронний ресурс] / В.Химинець – Режим доступу : <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15>
 14. Шамо́в А.Н. Лексические навыки устной речи и чтения – основа семантической компетенции обучаемых / Александр Николаевич Шамо́в // Иностранные языки в школе. – 2007. – 4 Издание. – С.19-20.
 15. Adams T. (1995) What makes materials authentic? [Electronic Resource]. – URL : <https://eric.ed.gov/?id=ED391389>
 16. Richards J. (2006) Communicative Language Teaching Today. Cambridge: Cambridge University Press, 52 p.

Reference transliterated

1. Adams T. (1995) What makes materials authentic? [Electronic Resource]. – URL : <https://eric.ed.gov/?id=ED391389>
2. Richards J. (2006) Communicative Language Teaching Today. Cambridge: Cambridge University Press, 52 p.
3. Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrayinskoyi movy – Tom 1, 1970 – S. 10.
4. Bolotov V.A. Kompetentnosnaya model : ot idei k obrazovatelnoj paradygme/ V.A. Bolotov, V.V. Serykov// Pedagogika. – 2003. – #

10. – S. 7-13.

5. Derzhavnyj standart bazovoyi i povnoyi zahalnoyi serednyoyi osvity. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 20 veresnya 2017 roku. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
6. Gusak T. Metodychna avtentychnist pry vyvchenni inozemnykh mov / T. Gusak, E. Guzhva// Ridna shkola. – 2007. – #2. – S. 38-40.
7. Khymynets V. Kompetentnisnyj pidchid do profesijnogo rozvytku vchytelya. [Elektronnyj resurs] / V. Khymynets – Rezhym dostupu : <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15>
8. Movna kompetentsiya yak skladova profesijnoyi kompetentnosti. [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu : <http://kumlk.kpi.ua/node/1600>
9. Mova yak systema. Osnovni ta promizhni rivni. [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu : <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7193/Lektsiia13>
10. Navchalni programy dlya zahalnoosvitnich navchalnykh zakladiv Ukrainy ta opys klyuchovykh zmin. 5-9 klasy. – K. : Vydavnychyj dim “Osvita”, 2017. – 112 s.
11. Rejkina O.I. Vykorystannya videomaterialiv na urokakh anhlijskoyi movy. [Elektronnyj resurs] / O.Rejkina – Rezhym dostupu : <http://www.naurok.com.ua>
12. Shamov A.N. Leksycheskie navyky ustnoi rechi i chteniya – osnova semanticheskoy kompetentsyi obuchaemykh / Aleksandr Nikolaevych Shamov // Inostrannye yazyki v shkole. – 2007. – 4 Izdanie. – S.19-20.
13. Smolina S. Metodyka formuvannya inshomovnoyi leksychnoyi kompetentsii. [Elektronnyj resurs] / S.Smolina – Rezhym dostupu : <http://irbis-nbuv.gov.ua>
14. Vashulenko M.S. Kompetentnisnyj pidchid do perevirky movnykh i movlennyevykh znan uchniv / M.S. Vashulenko // Pochatkova shkola. – #1. – 2009. – S.16-17.
15. Vpravy ta yix klasyfikatsiya [Elektronnyj resurs]. - Rezhym dostupu : <https://studfile.net/preview/5118416/page:8/>
16. Zakon «Pro osvitu». [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>